

Специфіка дипломатичного перекладу за умов соціокультурної турбулентності

*Слухенська Руслана Василівна¹, Камінська Олена Ігорівна², Тулюлюк
Катерина Василівна³*

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2024	Освіта/Педагогіка	378.091

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14502432>

Анотація. У статті висвітлюються тонкощі дипломатичного перекладу в умовах нестабільності міжнародної політики та геополітичних процесів. Визначаються особливості організації дипломатичного супроводу в кластері перекладу в умовах міжнародної невизначеності або вираженої політичної напруги. Методологічні інструменти дослідження орієнтовані на загальнонаукові методи аналітичного виміру, оскільки завдяки їм характеризуються особливості перекладацької активності в особливих соціокультурних умовах (загальний аналіз) та визначаються відмінності в перекладі (порівняльний аналіз). Зазначається, що перекладацька активність має використовувати концептуальні та функціональні елементи для повноти відтворення змісту дипломатичної інформації. Результати дослідження визначають ключовий фактор інституційно-концептуального супроводу дипломатичного перекладу в умовах кризи, який полягає у дотриманні протоколу з використанням офіційного лінгвістичного арсеналу. Організаційно-лінгвістичні характеристики турбулентності дипломатичної активності передбачають гнучкість, динамічність та інноваційність роботи перекладача. Наукова розвідка розкриває необхідність розробки актуальних настанов для підготовки перекладачів, які сприятимуть їхній здатності працювати за умов нестабільності та невизначеності міжнародного чи міждержавного середовища. Перспективним напрямом дослідження постає модель підготовки перекладачів до роботи в екстрених ситуаціях та в форматі посиленої дипломатичної напруги. Отже, дипломатичний переклад в умовах соціокультурної турбулентності потребує особливого концептуально-функціонального формату, в якому робота перекладача буде ефективною з мінімізацією потенційних суперечностей, пов'язаних з трансляцією та сприйняттям інформації.

Ключові слова: перекладач, міжнародні відносини, політична криза, інформація, дипломатична комунікація.

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7308-9566>

² к. філол. н., викладач кафедри сучасних іноземних мов та перекладу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

³ к. філол. н., викладач кафедри сучасних іноземних мов та перекладу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

The specificity of diplomatic translation under the conditions of socio-cultural turbulence

Annotation. The article highlights the subtleties of diplomatic translation in the context of instability of international politics and geopolitical processes. The features of the organization of diplomatic support in the translation cluster in conditions of international uncertainty or pronounced political tension are determined. The methodological tools of the study are focused on general scientific methods of analytical measurement, since thanks to them, the features of translation activity in special socio-cultural conditions are characterized (general analysis) and differences in translation are determined (comparative analysis). It is noted that translation activity should use conceptual and functional elements to fully reproduce the content of diplomatic information. The results of the study identify a key factor in the institutional and conceptual support of diplomatic translation in times of crisis, which is compliance with the protocol using the official linguistic arsenal. The organizational and linguistic characteristics of the turbulence of diplomatic activity imply flexibility, dynamism and innovation in the work of the translator. Scientific research reveals the need to develop relevant guidelines for the training of translators, which will contribute to their ability to work in conditions of instability and uncertainty of the international or interstate environment. A promising direction of research is the model of training translators to work in emergency situations and in the format of increased diplomatic tension. Therefore, diplomatic translation in conditions of socio-cultural turbulence requires a special conceptual and functional format in which the translator's work will be effective with the minimization of potential contradictions associated with the translation and perception of information.

Keywords: translator, international relations, political crisis, information, diplomatic communication.

Вступ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема розвитку міжнародних відносин в періоди соціокультурної нестабільності в глобальному чи локальному вимірі полягає в поглибленні не лише суперечливих аспектів дипломатії, але й загостренні факторів, які традиційно характеризуються стабільністю та виваженістю. Одним з кластерів, які зазнають негативного впливу від соціокультурної турбулентності є супровід дипломатичного протоколу.

Перекладацька діяльність в рамках дипломатичної служби керується чіткими настановами, яких необхідно дотримуватися за будь-яких умов. Така специфіка дипломатичної роботи відзначає її особливості впродовж багатьох століть. Проте, з динамічним розвитком міжнародних відносин, дотримання встановлених норм стає все більш проблемним.

Суспільно-політична та культурно-історична нестабільність визначає стрімку динаміку всіх процесів у суспільстві як в державному, так і на міжнародному рівні. За таких умов, суспільство робить спроби отримати потрібну інформацію не лише з офіційних джерел, але й завдяки використанню ІКТ-ресурсів. Тому, дипломатична активність постає перед необхідністю залучати нові інструменти, які дозволять репрезентувати офіційну позицію держави чи міжнародної спільноти оперативно та доступно для широкої аудиторії. Водночас, перекладацька активність так само потребує інструментів для трансляції необхідної інформації в контексті нових умов. Компетенції перекладача дипломатичного супроводу потребують оновлення та удосконалення відповідно до нових вимог часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. огляд останніх досліджень за темою. Питання дипломатичного перекладу в складних та невизначених соціокультурних

умовах набуло особливої ваги в сучасному науково-лінгвістичному дискурсі через надмірну активність нинішньої геополітичної ситуації в світі. Науковці пропонують різноманітні моделі, які дозволять удосконалити елементи дипломатичного супроводу міжнародних відносин.

Традиційні наукові розвідки щодо лінгвістичного супроводу дипломатичної діяльності все частіше наголошують на посиленні фактору нестабільності в перекладацькому кластері [1].

Відзначаються проблемні ситуації, які призводять до потреби трансформації існуючих вимірів дипломатичного перекладу:

- військово-політична напруженість в сучасних міжнародних відносинах [2], яка потребує дипломатичного супроводу та подання актуальної офіційної інформації різними мовами;
- трансформаційні процеси в розвитку міжнародного права [5] в нових соціокультурних реаліях, що зумовлює прояви нестабільності перекладу правових принципів;
- інноваційні виміри міжнародних відносин на глобальному та локальному рівнях, що потребують залучення в інформаційно-комунікативний простір цифрових технологій [8].

Актуалізуються дослідження в яких визначаються інструменти, за допомогою яких перекладачі сучасного дипломатичного дискурсу можуть збалансовувати свою роботу, а саме:

- активне використання інформаційно-технологічних інновацій [11];
- посилення автономності роботи представника дипломатичного відомства [6];
- використання глобалізаційних та мультикультурних процесів задля покращення комунікаційних вимірів дипломатії [7];
- збереження ролі дипломатичного протоколу при вирішенні складних міжнародних проблем [9].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемі перекладу в сучасних соціокультурних реаліях, досі не розроблено уніфікованої стратегії настанов щодо лінгвістичного супроводу дипломатичної діяльності. Тому, важливо окреслити орієнтири діяльності перекладача дипломатичного відомства в контексті динамічних змін соціокультурного середовища.

Метою даної статті є дослідити особливості професійних компетенцій перекладача, який здійснює лінгвістичний супровід дипломатичної діяльності в умовах соціокультурної нестабільності сучасних міжнародних відносин.

Завдання статті сконцентровані на висвітленні актуальних інструментів, які використовуються в практичній роботі перекладача дипломатичного дискурсу. Зважаючи на динамічні зміни в сучасному турбулентному соціокультурному середовищі, основним завданням при підготовці фахівців з перекладу є набуття гнучких навичок міждисциплінарного характеру, які дозволять оперативно реагувати на виклики часу. Аналіз динаміки подальшого розвитку міжнародних відносин дозволяє змодельювати ситуацію, в якій динамічність та мобільність лише зростатимуть, що потребуватиме вищого рівня готовності перекладацької майстерності.

Результати

Сучасний дипломатичний простір фактично пронизаний протиріччями та невизначеністю, які породжені соціокультурною нестабільністю сучасної системи міжнародних відносин. Попри традиційну консервативність дипломатичної сфери, реалії суспільно-політичного життя формують нові настанови у цьому середовищі. Водночас, дипломатичний супровід в якості перекладацької діяльності також зазнає суттєвих змін, пов'язаних зі зміною формату активності. Якщо раніше переклад

дипломатичних вимірів асоціювався передовсім з точністю та лінгвістичною відповідністю, то наразі динаміка подій та суспільно-політичних змінних вимагає від фахівця з перекладу не лише протокольних фахових характеристик, але й прояву креативних, гнучких навичок, які передбачають його активну участь в дипломатичному процесі.

Традиційно кластер перекладу в міжнародних відносинах асоціюється із низкою характерних для дипломатичного простору ознак:

- масштабами інформації, яка опрацьовується;
- точністю трансляції ідей та понять, висвітлених іншою мовою;
- коректністю перекладу зі збереженням як інформації, так і сенсу.

Проте, динамічність сучасного соціокультурного простору зумовлює кардинальні трансформації звичного перекладацького супроводу. Якщо з масштабністю інформаційного потоку в кризові періоди дипломатична спільнота впоралася завдяки інформаційно-комунікативним технологіям, то потреба динамічності дипломатичного контенту потребує більш ґрунтовних зусиль. Передовсім, варто зауважити гостру необхідність в інтегральних компетенціях перекладачів дипломатичного супроводу, які потребують залучення міждисциплінарного арсеналу. Такий підхід дозволяє долати труднощі структурно-організаційного та концептуального характеру, які часто виникають в хаосі соціокультурної нестабільності.

Очевидно, що робота дипломатичної служби завжди асоціювалася з інституційною та індивідуальною напруженістю умов праці. Сьогодні ж додає до цього ще й елемент невизначеності, яка потенційно може актуалізуватися навіть в режимі онлайн. Зрозуміло, що в таких реаліях аудиторія, яка очікує інформації, потребує її в повному значенні. Задля уникнення потенційної інформаційної «білої плями» необхідна чітка взаємодія усіх представників дипломатичного відомства. Перекладач зобов'язаний орієнтуватися в соціокультурних реаліях, що забезпечить цілісність його професійної діяльності.

Знання й уміння іншомовної комунікації залишаються аргументом в зовнішньополітичній активності [1, с. 197]. Дипломатичні кроки повинні супроводжуватися аргументованими й якісними інформаційними матеріалами, завдяки яким вирішується низка фундаментальних питань міжнародного характеру:

- донесення власної позиції до міжнародної спільноти чи дипломатичного опонента в потрібному контексті;
- сприйняття інформації зовнішнього впливу та її опрацювання в рамках державної чи міжнародної політики;
- трансляція дипломатичної активності на внутрішню та зовнішню аудиторію.

Для вирішення вказаних проблем дипломатичного характеру, перекладацька діяльність повинна забезпечуватися двома ключовими характеристиками, які поєднують індивідуальний потенціал перекладача із засобами забезпечення його активності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Характеристики цілісності перекладацької діяльності в сучасному дипломатичному дискурсі

Потенціал для перекладацької діяльності	Специфіка застосування перекладацького ресурсу в складних соціокультурних умовах
Індивідуальний	Професійні компетенції перекладача передбачають використання не лише лінгвістичних умінь та навичок, але й оперування методологічними та міждисциплінарними настановами, що дозволяє перекладачу реагувати на потенційні змінні характеристики інформації.

Організаційно-інституційний	Ключовим фактором якісної перекладацької діяльності є ефект узгодження, який передбачає спільне розуміння проблеми дипломатом та перекладачем із розробкою уніфікованої моделі донесення потрібної інформації до аудиторії. Інституційність забезпечує наявність спільних алгоритмів роботи в динамічних умовах та за складної тактичної ситуації в дипломатичному просторі.
Функціональний	Роль інформаційно-комунікативних технологій посилюється, що дозволяє суспільству швидше отримувати інформацію різноманітного характеру, тому завданням супроводу дипломатичної діяльності є використання новітніх технологій задля того, щоб джерелом дипломатичної інформації були офіційні відомства, а не інсайдерська інформація (яка може бути викривлена, спотворена або ж містити фейкові чи негативні пропагандистські матеріали)

Джерело: власна розробка авторів

В динамічних умовах суспільно-історичної нестабільності перекладацька діяльність постає перед дилемою: неухильно дотримуватися лінгвістичних констант та дипломатичного протоколу [3] – або ж діяти креативно та інноваційно, з використанням усього можливого ресурсу, який містить елементи неофіційного сегменту діяльності дипломатичної служби. З одного боку, відхід від дипломатичного протоколу загрожує руйнуванню парадигми роботи міжнародних інституцій, що є недопустимим, тому перекладацький супровід повинен зважати на своєрідні «червоні лінії», які не можна порушувати в процесі динамічної активності. З іншого боку, неможливість перекладу в постійних змінних характеристиках породжує відсутність ефективності роботи дипломатичної служби. Відтак, супровід дипломатичної діяльності повинен зберегти баланс між реальним станом речей та потенційною можливістю до змін.

Сучасні ідеї пропонують розглядати цю проблему прагматично, розділивши її на фундаментальний вимір – використання класичної офіційної мови дипломатії; та ситуативний характер – доповнення підстилями міждержавних офіційно-ділових стосунків [4, с. 66] задля досягнення необхідного рівня конвергенції мовного стилю [9]. До зазначених підстилів варто віднести не лише лінгвістичні елементи, але й концептуально-організаційні ресурси, які варто використовувати перекладачу, здійснюючи супровід дипломатичної активності, а саме:

- гнучкість нормативно-правових елементів [5], які забезпечують певну частку автономності роботи перекладача, не обмежуючи його безальтернативними стандартами, що дозволяє уникати інформаційного вакууму в стані соціокультурної кризи чи форс-мажорних обставин;
- ефективність інноваційних технологій [8], які дозволяють використовувати цифрові та технічні засоби інформаційно-комунікативного супроводу, завдяки яким переклад здійснюється оперативніше та якісніше у потрібних масштабах опрацювання матеріалу.

Варто зазначити посилення ролі індивідуального характеру, яка дозволяє перекладачу в окремих випадках проявляти ініціативу, що зазвичай, є нехарактерним для дипломатичного супроводу. Проте, в умовах форс-мажорних ситуацій, перекладач задля уникнення небажаного інформаційного вакууму, може принаймні транслювати мінімальний змістовий формат інформаційного супроводу. Сприяють набуттю таких компетенцій елементи підготовки перекладачів, які сприяють саморозвитку та

самовдосконаленню в професійному вимірі [6, с. 614]. Ініціативність як прояв фахової компетенції закладається не лише в психо-емоційному контексті, а й в морально-діловому прояві – в якості здатності перекладача адекватно реагувати на змінні характеристики під час професійної активності.

Серед ключових культурно-історичних подій, які впливають на дипломатичну активність варто відзначити військово-політичну активність, соціально-економічні тенденції та культурні прояви. Кожна з цих соціокультурних реалій потребує специфічної реакції з боку дипломатичної роботи, і, відповідно, перекладацької активності. Зокрема, переклад дипломатичного супроводу військово-політичної активності передбачає ясність викладу, точність, та логічну послідовність, які забезпечують швидке сприйняття інформації, без обтяження зайвими перефразуваннями [2, с. 28].

Допоміжним елементом, який забезпечує варіативність роботи перекладача дипломатичного дискурсу є інформаційно-технологічні ресурси. Їхня актуальність посилюється тим, що вони масово використовуються в суспільстві, тому є важливим елементом для оперативної та стратегічної комунікації. До прикладу, використання штучного інтелекту дозволяє від коректувати інформаційний контент, який презентується внутрішній чи зовнішній аудиторії, відповідно до їхніх вимог та особливостей суспільного сприйняття [11]. У дипломатичному середовищі останніх десятиліть характерними є визначення «престижних» вимірів професійної діяльності [14, с. 93]. Очевидно, що процеси цифровізації стабільно входять до числа пріоритетних напрямів дипломатичної активності.

Цифровий простір загалом позиціонується як середовище, в якому можна уникати фундаментальних протиріч, водночас, актуалізуючи чималу кількість дрібних суперечностей. За таких умов актуалізується у перекладацькій діяльності актуалізується принцип пріоритетності, який має ціннісно-цільове спрямування. Тобто, перекладач дипломатичного супроводу обирає пріоритетно важливі напрями, які потенційно мають синергійну сутність та можуть позитивно вплинути на простір міжнародних відносин.

Ключову роль у сучасній дипломатичній роботі відіграє міжкультурний діалог [7, с. 388]. Відмінності між культурами та розумінням цивілізаційного розвитку можуть стати передумовою соціокультурної кризи, тому між ними повинні вибудовуватися шляхи для взаємодії. Зрозуміло, що мова є ключовим елементом комунікації між культурами, тому перекладу відводиться одна з важливих місій збереження контактів на різних соціокультурних рівнях, й передовсім, на дипломатичному. «Необхідно, щоб перекладач усвідомлював важливість культурного досвіду, беручи участь у таких переговорах, які можуть торкнутися великої аудиторії людей» [13].

Важливою проблемою перекладу в сучасній дипломатії є нарративність інформаційного поля, яка не завжди відповідає ціннісним принципам розвитку демократичного суспільства та стає інструментом негативного впливу на масову свідомість. Відзначається декілька аспектів нарративного стилю, який визначає зміст перекладу інформації: наративи впливають на всі аспекти дипломатичної практики, включаючи стратегічні, публічні та таємні переговори; практики державних і недержавних діячів створюють наративи створюють протиріччя ідей, рішень та сенсів; політичні наративи активно використовують прогалини в міжнародному праві, подвійні стандарти в нормативних вимірах, створюючи підґрунтя для маніпуляцій [10]. Завданням перекладача є уникнення негативних вимірів нарративності та недопущення ситуації, в якій перекладений матеріал стає джерелом поширення негативного контенту. Одним з варіантів запобігання негативних проявів нарративності є використання принципів публічної дипломатії [12], результатом якої є доступність,

відкритість та мобільність інформації дипломатичного характеру (включаючи перекладені матеріали).

Загалом, дипломатичне середовище поступово адаптується до нових соціокультурних викликів, долучаючи інноваційні сегменти, які сприяють вирішенню суперечливих моментів, зумовлених нестабільністю та невизначеністю. Ефективність перекладацької діяльності в дипломатичному просторі забезпечується завдяки балансу між строгістю дипломатичного протоколу та гнучкістю інноваційних прагматичних вимірів індивідуального та синергійного характеру.

Висновки

Отже, міжнародні відносини у сучасному соціокультурному середовищі стають все більш непередбачуваними, що супроводжується нестабільністю діяльності дипломатичного сектору. За таких умов, перекладацька діяльність постає перед низкою загроз, які потенційно можуть спотворити інформаційний та комунікативний кластер дипломатичної роботи. Задля уникнення негативного впливу суспільно-політичних реалій на поточну активність дипломатичної сфери в сегменті інформаційного ресурсу, варто напрацювати настанови для фахівців дипломатичного супроводу. Перекладачі дипломатичної служби повинні використовувати не лише традиційну матрицю фахових компетентностей, які зосереджені на лінгвістичному знанні та дипломатично-протокольному вишколу, але й керуватися принципами гнучкості, динамічності та креативності в роботі. Міждисциплінарність, мультикультурність, прагматичність – принципи роботи перекладача дипломатичної сфери, які дозволяють мінімізувати негативний вплив соціокультурної нестабільності в робочому процесі.

Перспективами дослідження варто вважати пошук інноваційних практично-орієнтованих механізмів, які можна залучити до робочого процесу перекладацької активності в дипломатичному дискурсі. Використання цифрових ресурсів дозволяє забезпечити необхідну реакцію на стрімкі (а подекуди блискавичні) зміни в дипломатичному світі. Очевидно, що здатність дипломата оперативно адаптуватися до зміни змісту чи формату інформаційного контенту повинна корелюватися з роботою перекладача, який зобов'язаний не лише технічно перекласти інформацію, але й сповна відобразити її сенс та ціннісно-цільовий характер. Відтак, поєднання майстерності перекладу з використанням інноваційних технологій дозволяє забезпечити необхідну масштабність та інтенсивність трансляції інформаційно-комунікативної складової дипломатичного характеру.

Список використаних джерел

1. Білецька О. Лінгвістичний супровід міжнародної діяльності. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2020. № 6. С. 197–206. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.6.2020.218789>
2. Бугайчук О. Функціональні особливості військового дискурсу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». 2023. № 18. С. 28–32. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3883>
3. Гаврилова І. Особливості та способи перекладу політкоректної лексики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. 2020. № 46. С. 133–137. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-3.31>
4. Дерба С. Термінологія дипломатичних документів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». 2022. № 15. С. 66–68. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2022-15\(83\)-66-68](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2022-15(83)-66-68)
5. Манько Д. Легалізація документів в аспекті діалогу правових культур. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 18. С. 72–76. URL: http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v18/18_2013.pdf#page=72

6. Набока О., Онищук І. Система завдань із самостійної дослідницької діяльності майбутніх магістрів міжнародних відносин на заняттях з перекладу дипломатичної кореспонденції та документів. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10. С. 614–622. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-614-622](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-614-622)
7. Тарасова В., Коромисел М., Плеханова Т. Мовна стратегія та комунікативний ефект у міжкультурному діалозі: аналіз сучасних прикладів і викликів. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 2. С. 388–401. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-388-401](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-388-401)
8. Тихоненко І. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI столітті. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 85–90. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.1.12>
9. Bayram, A. B. & Ta, V. P. (2019). Diplomatic Chameleons: Language Style Matching and Agreement in International Diplomatic Negotiations. *Negotiation and Conflict Management Research*, 12, 23–40. <https://doi.org/10.1111/ncmr.12142>
10. Faizullaev, A., & Cornut, J. (2017). Narrative practice in international politics and diplomacy: the case of the Crimean crisis. *Journal of International Relations and Development*, 20, 578–604. <https://doi.org/10.1057/jird.2016.6>
11. Hachkevych, A., & Nykolyshyn, M. (2023). AI Toolkit for Diplomats. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 2(3), 45–54. <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20230203.03>
12. Hayden, C. (2017). Scope, mechanism, and outcome: arguing soft power in the context of public diplomacy. *Journal of International Relations and Development*, 20, 331–357. <https://doi.org/10.1057/jird.2015.8>
13. Köksal, O., & Yürük, N. (2020). The Role of Translator in Intercultural Communication. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 12(1). 327–338. Retrieved from: <https://ijci.globets.org/index.php/IJCI/article/view/375/171>
14. Manor, I., & Pamment, J. (2019). Towards prestige mobility? Diplomatic prestige and digital diplomacy. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(2), 93–131. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1577801>